

Коба М. М.,

доктор філософії у галузі права,
доцент, доцент кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності,

Київського інституту Національної
гвардії України

(м. Київ, Україна)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У СЛУЖБОВО-БОЙОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Імплементация міжнародно-правових стандартів захисту прав людини у службово-бойову діяльність Національної гвардії України (далі — НГУ) є однією з найбільш критичних проблем сучасного правового розвитку України в умовах триваючої війни. Таке значення визначається не лише масштабом збройної агресії, але й новими викликами, серед яких особливо актуальними є інформаційні загрози, кібератаки та розповсюдження безпілотних технологій на полі бою. Дотримання прав людини під час воєнних дій розглядається не лише як моральна чи юридична вимога, а й як інструмент підвищення ефективності виконання завдань і забезпечення суспільної довіри.

Тематика імплементации міжнародних стандартів у діяльності військових формувань досліджується як в Україні, так і за кордоном. Сучасні науковці особливо акцентують на системних прогалинах у національному законодавстві щодо захисту військовополонених і цивільного населення, а також на недостатності гармонізації цієї сфери з міжнародними договорами.

Українських науковці системно досліджують імплементацию міжнародних стандартів прав людини та гуманітарного права у діяльність військових формувань. Серед них — О. Козорог (УГСПЛ), яка фокусується на практичних аспектах підготовки службовців. В. Попович, що аналізує законодавчі й організаційні виклики впровадження МГП, а також Д. Лубінець — Уповноважений ВР України з прав людини, який висвітлює захист прав військових і цивільних у війні [1; 2; 3].

Показовим прикладом прогресу є досвід впровадження освітніх програм у партнерстві з міжнародними структурами, зокрема з Українським Червоним Хрестом і Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини [4; 5]. Такі партнерства сприяють обміну найкращими практиками й посиленню національних механізмів захисту.

В навчальних планах провідних вишів передбачено комплексну підготовку — теоретичні заняття, кейс-аналіз, симуляції, практичну роботу з матеріалами про порушення міжнародного права, а також ознайомлення з міжнародними механізмами захисту й роллю правничих організацій. Окрему увагу приділено

набуттю здобувачами вмінь документувати воєнні злочини, запобігати їх вчиненню, знати правила поведження з цивільним населенням та дотримуватися стандартів гуманного ставлення навіть у надскладних оперативних чи бойових умовах [1; 4].

Освітні програми й системна підготовка, регулярні тренінги, симуляції, а також систематичне викладання міжнародного гуманітарного права (далі — МГП) у структурі службової підготовки гвардійців сприяють підвищенню комплаєнсу і суттєвому зниженню порушень прав як цивільного населення, так і самих військовослужбовців. З юридичної точки зору, належне викладання і практичне засвоєння МГП забезпечує встановлення чітких стандартів поведінки для особового складу, унеможливорює подвійні трактування норм і підвищує правову відповідальність на всіх рівнях управління. Така підготовка створює фундамент для комплексної реалізації як національного законодавства, так і норм міжнародних договорів та інструкцій щодо поведження під час збройних конфліктів, що безпосередньо впливає на правову державність, авторитет та ефективність українських силових структур [4; 6].

Водночас українське законодавство поступово адаптується до вимог МГП: динамічно оновлюються положення Конституції України, Кримінального кодексу, галузеве законодавство, спрямоване на забезпечення виконання оборонних функцій та гуманне поведження з військовополоненими.

Для підвищення ефективності запобігання й виявлення порушень в середовищі НГУ, вважаємо, необхідно впроваджувати прозорі процедури внутрішнього аудиту, об'єктивні механізми фіксації і розслідування можливих порушень, технологічні рішення (відеоспостереження, аналіз даних тощо).

Співпраця з урядовими й неурядовими міжнародними організаціями не лише дозволяє імплементувати кращі світові практики правового захисту цивільного населення, але й розвивати нормативну і навчальну базу відповідно до нових викликів збройних конфліктів. Важливим фактором якісної підготовки гвардійців є й формування лідерської, етичної й професійної культури серед командного та рядового складу НГУ, що виступає передумовою неухильного дотримання стандартів МГП навіть у надзвичайних умовах бойових дій [7].

Сукупність практичних бар'єрів — дефіцит досвіду, недостатня системність у впровадженні новітніх підходів моніторингу, психологічний тиск бойових завдань — обумовлює необхідність подальшого нормативного вдосконалення та розробки спеціальних заходів підтримки для персоналу. Особливо актуальними залишаються виклики, пов'язані з протидією кіберзагрозам, нападами на критичну інфраструктуру, масовими переміщеннями й гуманітарною кризою в зоні бойових дій.

Висновки. Таким чином, імплементация міжнародно-правових стандартів у службово-бойовій діяльності НГУ забезпечує підвищення правової культури, суспільної довіри, зниження рівня порушень прав цивільного населення та військовослужбовців, а також сприяє євроінтеграційним прагненням України. Комплексний підхід до навчання, контролю, законодавчих змін і міжнародного

партнерства стає запорукою практичної реалізації стандартів прав людини під час триваючої війни.

Список використаних джерел:

1. Козорог, О. (2024). Практичні аспекти навчання публічних службовців міжнародному гуманітарному праву: Комплексний пакет навчальних матеріалів. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/Kompleksnyu-paket-navchalnykh-materialiv.pdf> [дата звернення: 28.09.2025].

2. Попович, В. П. (2024). Законодавчі та організаційні виклики імплементації міжнародного гуманітарного права в Україні. Наукові праці Національної академії внутрішніх справ. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/785/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%D0%92.%D0%9F.%20%20%D0%B4%D0%B8%D1%81.pdf> [дата звернення: 28.09.2025].

3. Лубінець, Д. (2024). Захист прав військовослужбовців і цивільного населення у військових конфліктах: аналітика і практика. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/18.06.2025> [дата звернення: 28.09.2025].

4. Українська Гельсінська спілка з прав людини, Міністерство оборони України. (2024). Як навчати міжнародного гуманітарного права: Комплексний пакет матеріалів. Київ. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/yak-navchaty-mizhnarodnoho-humanitarnoho-prava-uhspl-i-ministerstvo-oborony-ukrainy-prezentuvaly-kompleksnyu-paket-materialiv/> [дата звернення: 28.09.2025].

5. Міжнародна конференція Національної гвардії України з міжнародного гуманітарного права за підтримки Червоного Хреста. (2025). Київ. URL: <https://redcross.org.ua/news/2025/02/104349/> [дата звернення: 28.09.2025].

6. Міжнародно-правова практика мобілізації та етична компетентність: порівняльний аналіз. (2024). Львівський національний університет імені Івана Франка. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2024/oct/36075/39.pdf> [дата звернення: 28.09.2025].

7. Коба М. М., Коба О. В. Окремі аспекти формування правової культури курсантів НГУ у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах. *Роль і місце соціально-гуманітарних та правових дисциплін в системі підготовки військовослужбовців Національної гвардії України: матеріали круглого столу* (м. Київ, 30 листоп. 2023 р.). Київ : Київський інститут НГУ, 2023. С. 78–79.